

kommentit osuvat *koko* valistustyöhön ja sen vaikutuksiin, eivät vain virittäjä-valistajiin ja -tutkijoihin: valistus on rationalistisesti rajoittunutta toimintaa, joka ei tavoita yksilön tunnetasoa ja motivaatiotekijöitä; valistuksen suunnittelussa ja tutkimuksessa pitäisi kiinnittää enemmän huomiota sanomien ja todellisuuden vastaavuuteen; mahdollisuudet lisätä elämän hallintaa valistuksen keinoin ovat hyvin rajalliset.

Virittävyys-idean kehittäjä Hemánus arvostelee muun muassa abstraktisuudesta ja aiemman valistuksen mustamaalaamisesta. Epäselväksi on jäänyt, minkälaisia olisivat virittävien sanomien sisällön ja muodon ominaisuudet ja millä tavoin ne eroaisivat ”tavanomaisesta” valistuksesta, joka ei ole niin käskyvaltaista ja holhoavaa kuin virittäjät väittävät. Hemánus kysyy myös, missä määrin virittävyyden idea johtaa toisenlaisiin tutkimusasetelmiin kuin positivistinen tiedotustutkimus, joka ”on jo vuosikymmeniä sitten ollut varsin hyvin selvillä vaikutusten moninaisuudesta ja kirjavuudesta”.

Hemánuksen kritiikki on järkevää ja osuvaa. Virittävyyden idean ongelmat johtuvat mielestäni siitä, että käsitettä on venytetty liikaa ja se on irronnut yhteydestä, johon se alun perin kehiteltiin: elämäntavan yhteiskunnallistumisen ja suunnitelmallisen ohjaamisen prosesseista. Virittävyyden käsitettä ei pitäisi lainkaan käyttää valistuksen sisällöstä puhuttaessa, vaan ainoastaan valistuksen vaikutuksista puhuttaessa. *Se ei ole valistuksen suunnittelun käsite, vaan vaikutusten tutkimuksen käsite.* Ja vaikutusten osalta sillä pitäisi tarkoittaa vain julkisen keskustelun ja poliittisten aloitteiden — siis yhteiskunnallisten prosessien (vrt. Mills: public issues) — synnyttämistä, ei yksilötason ajatusten ja oivallusten (vrt. Mills: private troubles) herättämistä.

On oikeastaan harmi, että 80-luvun valistuskeskustelua on hallinnut virittävyyden idea. Painotus selittyi kai käytännöllisestä halusta kehittää esim. Alkon valistustyötä toimivammaksi, paremmaksi, tasa-arvoisemmaksi; pyrkimys on tietysti täysin oikeutettu. Partasen ja Parviaisen alkuperäisen näkökulman ”uonohaminen” on myös ymmärrettävää: eihän moinen valtion ohjauksen puolusta-

minen sovi ”individualistiseen” ajan henkeen. Minusta keskustelun tärkein saavutus on lopulta siinä, että se on ohjannut tutkijoita erittelemään *yhteiskunnallisen mielipiteenmuodostuksen rakennetta ja sisältöä* (joukkotiedotusta, kansalaisjärjestöjä, valtiokoneistoa) ja käytännön valistajia suuntaamaan kampanjoitaan yksilöiden sijasta julkisuuden foorumeille (esim. Mies 2000).

Kirjallisuus

Mills, C. Wright: Sosiologinen mielikuviutus. Helsinki 1982

Partanen, Juha & Parviainen, Irja: Valistus ja elämäntapojen muutos. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 16 (1979): 4, 197—207.

Matti Piispa

Ahvenanmaalle oma alkoholilaki?

Ahvenanmaan itsehallinto ei ole tähän mennessä vielä käsitellyt alkoholisioita. Sama alkoholilaki ja sama alkoholipolitiikka on vallinnut eri puolilla maata. Tosin Ahvenanmaan erityisolosuhteet on nykyisenkin järjestelmän puitteissa pyritty ottamaan huomioon, joten jotakin eroavuutta — ainakin niin että anniskelulupia on saanut tiukkoinkin aikoina helpommin kuin muualla — on saattanut ilmetä muuhun valtakuntaan nähden.

Lupalainsäädäntö maakunnalle

Nyt Ahvenanmaankomitea esittää poikkeusta tähän yhteyteen. Samalla kun maakunnan itsehallintoa laajennetaan yleisesti, myös alkoholilainsäädäntöä halutaan paloitella. Ensimmäkin ehdotetaan, että maakunnan lakia säätävälle elimelle, maakuntapäiville, kuuluisi lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat lupaa anniskella alkoholijuomia.

Oma lainsäädäntö koskisi anniskelun ehtoja. Lupa anniskeluun olisi hankittava maakunnan viranomaisilta. Anniskeluluvathan myös Ahvenanmaalla myöntää tällä hetkellä Alkon hallintoneuvosto asianomaista kuntaa kuultuaan.

Ehdotuksen pääperusteluna on matkailun suuri merkitys maakunnalle. Maakunnassa haluttaisiin itse päättää, miten alkoholijuomien anniskelu parhaiten edistäisi matkailua. Tästä voisi seurata lupien huomattava lisäys. On tosin sanottava, että jo nykyään Ahvenanmaan, samoin kuin esimerkiksi Lapin, erityisolosuhteet on lupapolitiikassa otettu huomioon.

Muu lainsäädäntö asetuksella

Muu osa alkoholilainsäädäntöä voitaisiin siirtää asetuksella kokonaan tai osaksi maakuntapäiville. Asetuksen antaisi tasavallan hallitus ja siihen olisi saatava maakuntapäivien suostumus.

Tässäkin vedotaan matkailuun ja siihen, että monet alkoholia sivuavat alueet (sosiaalihuolto, terveysasiat) kuuluvat jo maakunnan omalle lainsäädäntöelimelle.

Oma esitys meni pidemmälle

Maakuntapäivät esittivät omassa ehdotuksessaan, että sille tulisi kuulua lainsäädäntövalta alkoholijuomien vähittäismyynnissä ja anniskelussa sekä teknisen väkiviinan valmistuksessa, käytössä ja kaupassa.

Komitea haluaisi alkuun pelkätään anniskelulupien myöntämisen. Sen mielestä alkoholipoliittiset näkökohdat estävät tässä vaiheessa enemmän oman vallan. Komitea toteaa myös, että maakunnan erityiset tarpeet voidaan kyllä tyydyttää nyky-lainsäädännössäkin.

Alkoholiparatiisi vai kieltolaki?

Ahvenanmaankomitea oli yksimielinen. Mietinnölle onkin povattu hyviä läpimenomahdollisuuksia.

Skeptikko voi ajatella, että nyt suunnitellaan kahden rajoitettavaa alkoholipolitiikkaa harjoittavan maan väliin vapaan alkoholipolitiikan keidasta. Lienee nimittäin niin, että kun puhutaan matkailun tärkeydestä maakunnalle, tarkoitetaan, että

myös alkoholin tulee olla yksi houkuttin tässä.

Toisensuuntainenkin kehitys on tietysti myös mahdollinen. Jäämme kiinnostuneina odottamaan, mitä tapahtuu.

Kari Paaso

Tietoja vuoden 1987 anniskelutoiminnasta

Anniskelutoiminnan kehittäminen

Anniskeluoikeuksien laadulliset myöntämisperiaatteet pysyivät kertomusvuonna ennallaan (Alkoholipolitiikka 2/1987). Etusija annettiin alkoholipoliittisesti suotaville pienille ruokaravintoloille, jotka useimmiten olivat toimineet jo aiemmin keskiolutoikeuksin.

1980-luvulla anniskeluoikeuksien määrällisiä myöntämisperiaatteita on asteittain kevennetty. Kun vuonna 1980 anniskeluoikeuksien lisäys sai olla enintään 1 %, niin vuonna 1987 ravintoloiden lisäykselle ei asetettu tiukkoja määrärajoituksia. Anniskeluoikeuksia myönnettiin edelleenkin alkoholipoliittisen tarveharkinnan, hakijan soveltuvuuden sekä ravitsemisliikkeen tason ja toimintaajatuksen mukaan.

Noudatettu myöntämispoliittikka on omalta osaltaan vaikuttanut siihen, että anniskelukulutus on selvästi miedontunut ja ruoan osuus ravintoloiden liikevaihdosta kasvanut ja alkoholin osuus vastaavasti pienentynyt. Kansainvälisesti ottaen Suomen ravintolarakenteessa ovat ruokaravintolat olleet aliedustettuina ja viihderavintolat yliedustettuina. Myöntämispoliittikalla on näin vaikuttettu myös suomalaisen ravintolaluktuuriin.

Huhtikuun alusta tuli voimaan Alkon esittämä alkoholilain muutos, joka salli väkevien juomien anniskelun aloittamisen kello 11 sekä juna-anniskelussa kaikkien mietojen juomien

anniskelun muillekin kuin ruokailijoille.

Huhtikuussa siirryttiin anniskeluhinnoittelussa kansainväliseen kokonaisuhinnoitteluun. Siinä pöytiin tarjoilussa tarjoilupalkkio sisällytetään asiakkaalle ilmoitettavaan anniskeluhintaan ja tarjoilupalkkio voi olla sama koko viikon.

Syyskuussa selkeytettiin myös ravintoloiden hintaryhmäjakoja siten, että perushintaryhmän ne ravintolat, joissa tarjoillaan pöytiin, saivat periaatteellisesti ylemmän hintaryhmän anniskelukorvausta. Näin muodostettua uutta hintaryhmää kutsutaan yleishintaryhmäksi. Alkon hallintoneuvosto päätti kertomusvuonna sallia myös teollisuusalkoholijuomien (eli alkoholijuomaverottoman alkoholin) myynnin ravintoloille ruoan valmistukseen käytettäväksi.

Alkon hallintoneuvosto valtuutti anniskeluasioista vastaavan johtajan myöntämään kokeilumielessä mini-baarioikeuksia lähinnä erityishintaryhmän hotellien matkustajahuoneisiin. Kokeilu kestää vuoden 1989 loppuun, ja siihen mennessä tehdään tarvittavat päätökset.

Ravintoloiden vähäinen määrä ja tiukka anniskeluoikeuksien myöntämispoliittikka ovat perinteisesti kahlinneet ravintoloiden välistä kilpailua ja taanneet myös ravintoloiden kannattavuuden. Anniskeluoikeuksien myöntämispoliittikan keventyminen on lisännyt ravintoloiden välistä kilpailua. Tätä ravintolaelinkeinonkin toivomaa kehitystä on tuettu kehittämällä myös anniskeluhinnoittelua.

Vuoden 1988 alussa päätettiin ottaa käyttöön järjestelmä, joka mahdollistaa alkoholijuomien juomakoh-

taisen hinnoittelun asetettujen minimi- ja maksimihintojen rajoissa. Aiemmin hintasuhteet eri tuotteiden välillä olivat kiinteät ja hintojen muuttaminen edellytti, että kaikkien juomien hinnat on laskettava uudelleen.

Käyttöön otetussa hinnoittelujärjestelmässä ostohinnaltaan kalliimpi alkuperäispullote ei saa olla anniskeluhinnaltaan vastaavaa kotimaista valmistetta tai pulloa huokeampi. Samassa yhteydessä vähennettiin merkittävästi hinnoitteluun liittyvää työtä niin ravintoloissa kuin Alkossa-kin hinnoittelun periaatteita sinänsä muuttamatta. Kokonaisuutena järjestelmän muutoksella voi olla vain hintoja laskeva vaikutus, sillä enimmäishinnat määräytyvät entiseen tapaan.

Anniskeluoikeuksien myöntäminen

Merkitväin muutos anniskeluoikeuksien myöntämisessä kertomusvuonna oli se, että Alkon hallintoneuvosto ei asettanut ravintoloiden lisäykselle kattoa, muutoinhan laadulliset myöntämisperiaatteet pysyivät ennallaan. Vahvistettujen periaatteiden mukaan oikeuksien myöntämistä rajoitettiin ravintoloille, joissa anniskelun voitiin olettaa muodostuvan liikevaihdon kannalta määrääväksi. Uusien oikeuksien myöntäminen painotettiin anniskelupoliittisesti myönteisiin ruoka- ja matkailuravintoloihin.

Ravintoloiden määrä lisääntyi 286:lla. Useimmilla uusista pienistä ruokaravintoloista oli jo aiemmin ollut lupa anniskella keskiolutta, joten kyse ei ollut tältä osin uudesta kapasiteetista. Osittain myöntämispoliti-

Taulukko 1. Anniskeluoikeudet oikeusluokittain ja hintaryhmittäin 31. 12. 1987

	A	B	Br	yht.	muutos vuoden alusta
Erityishintaryhmä	74			74	+ 14
Yleishintaryhmä	1 587	131	245	1 963	+272
Yhteensä	1 661	131	245	2 037	+286
Muutos vuoden alusta	+176	+25	+85	+286	